

YUNON MIFOLOGIYASIDA AYOL QAHRAMONLAR OBRAZINING IJTIMOYIY- FALSAFIY ARXETIPLARI

Abdusalomova Durdonaxon

Andijon iqtisodiyot va pedagogika universiteti, o'qituvchisi

Ro'zaliyeva Husnora

Andijon iqtisodiyot va pedagogika universiteti, 1-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20485532>

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi antik davr yunon mifologiyasidagi ayol obrazlarining badiiy, ijtimoiy-falsafiy va psixologik tabiatini yoritish maqsadi qo'yilgan. Tadqiqotda Olimp ma'budalari, epik qahramonlar hamda fojiviy siymolarning erkaklar dunyosi bilan to'qnashuvidagi o'rni tahlil qilinadi. Antik ijtimoiy hayotda ayol huquqlari cheklangan bo'lsa-da, mifologik syujetlarda ularga cheksiz qudrat va yuksak intellektual arxetiplar yuklangani ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: yunon mifologiyasi, arxetip, Afina, Penelopa, Antigona, Medeya, ijtimoiy status, fojiviy konflikt.

KIRISH

Antik davr yunon madaniyati va tafakkurini mifologiyasiz tasavvur etish mushkul. An'anaviy qarashlarda yunon miflari ko'proq Zevsning qudrati, Geraklning jasoratlari yoki Axillesning jangovar shijoati bilan bog'lanadi. Biroq mifologik tizim chuqurroq tahlil qilinganda, voqealar rivojini belgilovchi asosiy kuch aynan ayol obrazlari ekani ayon bo'ladi. Ular nafaqat syujetni harakatga keltiruvchi omil, balki qahramonlarning taqdiri, ruhiyati va qarorlariga ta'sir ko'rsatuvchi determinant kuch sifatida namoyon bo'ladi.

Antik yunon jamiyatida ayollarning ijtimoiy huquqlari cheklangan bo'lsa-da, mifologiyada ularga ulkan qudrat, yuksak tafakkur va murakkab ruhiy olam baxsh etilgan. Shu jihatdan yunon miflaridagi ayol qahramonlar jamiyatning yashirin qo'rquvlari, axloqiy qadriyatlar va falsafiy qarashlarini aks ettiruvchi ramziy obrazlar sifatida namoyon bo'ladi. Afina donolik va strategiyaning timsoli bo'lsa, Gera hokimiyat hamda oilaviy tartib himoyachisi sifatida tasvirlanadi. Penelopa obrazi sadoqat va zakovat uyg'unligini ifodalasa, Antigona inson vijdoni va erkinligi yo'lida kurashuvchi qahramon sifatida gavdalanadi. Medeya esa ehtiros va qasosning fojiviy kuchini namoyon etadi. Shuningdek, Meduza, Sfenks va Moiralar kabi mifologik ayol obrazlari qadimgi yunon tafakkurida ayolning sirli va qudratli tabiatiga bo'lgan munosabatni ifodalaydi. Bu obrazlar orqali antik dunyo ijodkorlari ayol tabiatining murakkabligi, jozibasi va ruhiy qudratini miflarga muhrlaganlar. Shu bois yunon mifologiyasidagi ayol qahramonlar nafaqat badiiy timsol, balki insoniyat tafakkuri va madaniyatining muhim falsafiy arxetiplari sifatida bugungi kunda ham dolzarbligini saqlab qolmoqda.

ASOSIY QISM

Yunon mifologiyasidagi Olimp ma'budalari inson tabiatiga xos fazilatlarining eng oliy va ramziy ifodasidir. Ular nafaqat go'zallik timsoli, balki tabiat, jamiyat va koinot tartibini boshqaruvchi ilohiy kuch sifatida tasvirlanadi. Ayniqsa, Afina va Gera obrazlari antik dunyoqarashda ayolning aql, hokimiyat va tartib bilan bog'liq jihatlarini yoritib beradi.

Afina — donolik va strategiya timsoli. Zevsning boshidan to'liq qurollangan holda dunyoga kelgan Afina sof tafakkur, strategik aql va adolatli urush ma'budasi sifatida namoyon bo'ladi. U hissiyotlardan ko'ra mantiqni ustun qo'yadi hamda qahramonlarga faqat kuch emas, balki aql bilan g'alaba qozonishni o'rgatadi. Homerning “Odissey” dostonida Afina Odisseyga murakkab

vaziyatlardan chiqish yo'lini ko'rsatib, uni himoya qiladi. Shu jihatdan Afina patriarxal jamiyat ichida mustaqil fikrlovchi va intellektual ayol arxetipining mukammal timsoli hisoblanadi.

Gera — hokimiyat va ijtimoiy tartib himoyachisi. Yunon miflarida Gera ko'pincha rashkchi rafiqasi sifatida talqin qilinsa-da, uning mohiyati bundan ancha chuqurdir. U nikoh muqaddasligi, oilaviy qadriyatlar va qirollik tartibining himoyachisi sifatida gavdalanadi. Geraning jazosi va g'azabi ijtimoiy tartibni buzganlarga qarshi qaratilgan bo'lib, bu orqali mifologiyada jamiyat barqarorligini saqlovchi kuch sifatida talqin qilinadi.

Qadimgi yunon jamiyatida ayolning asosiy fazilatlari sifatida sadoqat va vafodorlik qadrlangan. Ushbu fazilatlarning eng yorqin timsoli Odisseyning rafiqasi Penelopa obrazida mujassamdir. Biroq Penelopa oddiy kutuvchi ayol emas, balki murakkab vaziyatlarda aql va diplomatiya bilan harakat qiluvchi dono qahramondir.

Odisseyning yigirma yil davomida uyiga qaytmasligi natijasida saroyni sovchilar egallab oladi. Penelopa esa ularni rad etish uchun hiylakorona usuldan foydalanadi: qaynotasi Laert uchun kafan to'qiyotganini aytib, ish tugagach qaror qilishini bildiradi. U kunduzi matoni to'qib, kechasi esa uni so'tib chiqadi. Shu tariqa Penelopa vaqtni yutadi va o'ziga bosim o'tkazayotgan erkaklarga qarshi zakovat bilan kurashadi. Bu obraz yunon mifologiyasida ayolning kuchi nafaqat jismoniy qudratda, balki aql, sabr va diplomatiyada ekanini ko'rsatadi.

Yunon mifologiyasi va antik dramaturgiyada eng murakkab ayol obrazlari fojiviy qahramonlar orqali namoyon bo'ladi. Antigona va Medeya obrazlari jamiyat qonunlari hamda erkaklar hukmronligiga qarshi isyon ramzi sifatida talqin qilinadi.

Antigona — vijdon erkinligi timsoli. Sofoklning “Antigona” tragediyasida qahramon qiz shoh Kreonning taqiqiga qaramay, akasini dafn etadi. U davlat qonunidan ko'ra ilohiy qonun va oilaviy burchni ustun qo'yadi. Antigona o'z prinsiplariga sodiq qolib, hatto o'limdan ham qo'rqmaydi. Shu sababli u insoniyat tarixida vijdon erkinligi va fuqarolik isyonining ilk timsollaridan biri sifatida qaraladi.

Medeya — ehtiros va qasos timsoli. Evripidning “Medeya” tragediyasida bosh qahramon sevgi va xiyonat o'rtasidagi fojiviy qarama-qarshilikni aks ettiradi. Medeya Yason uchun vatanidan va oilasidan voz kechadi, biroq xiyonatga uchragach, uning muhabbati dahshatli qasosga aylanadi. Hatto o'z farzandlarini qurbon qilishi orqali Medeya erkaklar dunyosining adolatsizligiga qarshi eng keskin isyonni namoyon etadi. Bu obraz inson ruhiyatidagi vayronkor ehtiros va ruhiy iztiroblarning kuchini ochib beradi.

Yunon mifologiyasidagi ayol jinsiga mansub dahshatli maxluqlar ham ramziy ma'noga ega. Meduza va Sfenks obrazlari qadimgi yunonlarning ayol qudrati va sirli tabiatiga bo'lgan murakkab munosabatini ifodalaydi.

Nigohi bilan odamni toshga aylantiruvchi Meduza Gorgona ayol jozibasi va uning xavfli kuchi ramzi sifatida talqin qilinadi. Sfenks esa jumboqlari orqali inson aqlini sinovdan o'tkazadi. Ushbu obrazlar patriarxal jamiyatning ayolning sirli tabiati va ruhiy qudrati oldidagi yashirin qo'rquvini aks ettiradi.

Shuningdek, inson taqdirini belgilovchi Moiralalar — Taqdir ma'budalarining ham ayol qiyofasida tasvirlanishi bejiz emas. Hatto Zevs ham ular yigirayotgan taqdir ipini uzishga qodir emas. Bu esa antik dunyoqarashda ayol timsolining mutlaq va kosmik kuch sifatida talqin qilinganini ko'rsatadi.

XULOSA

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, yunon mifologiyasidagi ayol qahramonlar shunchaki afsona personajlari emas. Ular inson ruhiyatining, jamiyat va tabiat qonuniyatlarining turli qirralarini

o‘zida aks ettirgan mukammal falsafiy-psixologik arxetiplardir. Go‘zallik ortidagi destruktiv fojia (Yelena), aql ortidagi mustaqillik (Afina), sadoqat ortidagi diplomatik zakovat (Penelopa) bugungi kunda ham jahon adabiyoti, sotsiologiyasi va psixologiyasining fundamental tadqiqot obyekti bo‘lib xizmat qilmoqda. Antik dunyo ijodkorlari ayol tabiatini butun murakkabligi, dualizmi (ikki tomonlamaligi) va buyukligi bilan his qila olishgan va buni miflarga muhrlashgan.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Homer. Odisseya (tarj. Q. Mirmuhammedov). – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi adabiyot va san‘at nashriyoti, 1987. (Penelopa obrazining badiiy tahlili asosi).
2. Sofokl. Tragediyalar: Antigona, Shoh Edip. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2012. (Vijdon va davlat qonuni to‘qnashuvi tahlili).
3. Evripid. Medeya. // Jahon adabiyoti durdonalari to‘plami. – Toshkent, 2015. (Qasos va xiyonat psixologiyasi tahlili).
4. Кун Н. А. Легенды и мифы Древней Греции. – Москва: Просвещение, 1975. (Ma‘budalar va xtonik ma’xluqlar xarakteristikasi).
5. Вернан Ж.-П. Миф и общество в Древней Греции / Пер. с фр. – Москва: Наука, 1988. (Miflarning ijtimoiy-falsafiy va strukturaviy tahlili).